

PROSJEKT
FRA FENGSEL TIL EGEN BOLIG I FREDRIKSTAD
2009 – 2010

CHRISTINE NYGÅRD

Virksomhet for rus-, psykiatri-, bolig- og flyktningsarbeid

INNHALDSFORTEGNELSE

1.	INNLEDNING.....	3
1.1	Bakgrunn for prosjektet.....	3
1.2	Organisering og forankring av prosjektet.....	4
2.	MÅLSETTINGER OG MÅLGRUPPE.....	5
2.1	Samarbeidsavtalen.....	6
3.	LEVEKÅR BLANT INNSATTE.....	6
4.	BRUKERMEDVIRKNING OG SAMARBEID MED ANDRE	6
5.	REKRUTTERING OG KARTLEGGING AV MÅLGRUPPA	8
5.1	Hvem er de domfelte?.....	8
6.	FAGLIG METODE.....	10
6.1	Samarbeidsavtalen.....	10
6.2	Introduksjon til metodearbeid.....	12
6.2.1	Endringsfokustert rådgivning.....	13
6.2.2	Appreciative Inquiry.....	13
6.2.3	Løsningsfokustert tilnærming.....	13
6.2.4	Relasjonsbygging.....	14
6.2.5	Brukermedvirkning.....	15
7.	PRAKTISK METODISK ARBEID.....	15
7.1	Fengselsbesøk.....	15
7.2	Boligveiledning.....	16
7.3	Aktivitet.....	18
7.4	Arbeid med gjeld.....	18
7.5	Høstningsøkonomi.....	19
8.	KOMPETANSEUTVIKLING.....	20
9.	IMPLEMENTERING/KOMPETANSEOVERFØRING.....	20
10.	MÅLOPPNÅELSE.....	21
11.	ANBEFALING.....	22
12.	AVSLUTNING.....	22
13.	KILDEHENVISNING.....	24

1. INNLEDNING:

1.1 BAKGRUNN FOR PROSJEKTET

Fredrikstad kommune fikk i 2008 midler fra Husbanken til å starte opp prosjektet "Fra fengsel til egen bolig i Fredrikstad". Prosjektet startet opp 01.01.2009 og ble avsluttet 31.12.2010. Bakgrunnen for at Fredrikstad kommune søkte om midler til prosjektet var flere:

- Justis- og politidepartementet og sosial- og helsedirektoratet utarbeidet i 2004 en levekårsundersøkelse (FAFO 2004) blant innsatte i norske fengsler. Der fremkommer det at 30 % av de innsatte var uten egen bolig da de ble satt inn.
- Et av vilkårene for å klare å leve kriminalitetsfritt etter soning av straff er at den løslatte har en egnet bolig. Kriminalomsorgen ønsker å etablere rutiner sammen med hjemstedskommunene som sikrer best mulig tilrettelegging ved løslatelse. I Østfold har Kriminalomsorgen driftet prosjektet "Fra fengsel til egen bolig i Østfold".
- I henhold til forskning/statistikk fra Østfold analyse, er kriminaliteten i Østfold noe høyere enn landsgjennomsnittet. Betrakter vi andel straffede for forbrytelser i de ulike aldersgruppene blant ungdom, så ligger Østfold over landsgjennomsnittet, og da spesielt for aldersgruppen 15-20 år.
- Type kriminalitet som utøves er særlig vinningsforbrytelser og forbrytelser som kobles opp i mot vold og rusavhengighet. Forskning viser at 60 % av innsatte i Norge har et betydelig rusavhengighetsproblem. Rundt 30 % er bostedsløse og mange har store gjeldsproblemer, psykiske, somatiske og sosiale problemer jf. FAFO – rapport nr. 429 "Innsattes levekår" 2004.
- I henhold til informasjon fra Kriminalomsorgen region øst er 50 % av de som blir løslatt fra Oslo-fengslene blitt løslatt til Østfold. Fra juli til november 2007, var det meldt inn 29 bostedsløse personer fra Kriminalomsorgens enheter i Østfold.
- Halden fengsel åpner i april 2010 med plass til 251 innsatte. Det forventes en økning i innsatte som ønsker å bosette seg i Fredrikstad etter soning samt pårørende som vil flytte nær Halden fengsel som også vil bosette seg i Fredrikstad.
- Flere Stortingsmeldinger tar opp viktigheten med å ha bolig ved løslatelse:
 - o Stortingsmelding nr. 6 (2002-2003) *Tiltaksplan mot fattigdom*, Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004) *Om boligpolitikken*, og Regjeringens satsing for å forebygge og bekjempe bostedsløshet gjennom strategien *På vei til egen bolig (2005-2007)*.
 - o I Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn*, er rehabilitering under og etter soning et viktig element. Her ble også *tilbakeføringsgarantien* trukket frem og

det ble understreket behov for at den løslatte fikk hjelp til en permanent og trygg bolig etter endt soning. Dette for å kunne nyttegjøre seg av rehabiliteringen, få et verdig liv og for å kunne forebygge ny kriminalitet. I dette arbeidet har kommunen en viktig og forpliktende nøkkrolle.

Ut i fra dette ønsket Fredrikstad kommune en fengselskoordinator som skulle utarbeide arbeidsrutiner ut i fra følgende arbeidsoppgaver:

- Være en koordinator for prosessen fra soning til etablering i bolig.
- Utarbeide individuell plan sammen med de domfelte.
- Etablere/delta i nettverk med andre tjenester innenfor områder som bolig, arbeid, økonomi, fritid, psykiatri- og rusproblematikk.
- Ivareta kommunes samarbeidsavtale med Kriminalomsorgen Øst.
- Delta i interkommunalt fagnettverk.
- Drive veiledning og oppfølging av personer som omfattes av tilbudet.
- Forhold seg til å samarbeide med brukerorganisasjoner.

I april 2010 kom Halden fengsel i drift. Fengselet har 251 plasser og har ca. 350 ansette og er dermed et av Norges største fengsler. Fredrikstad ligger nærme Halden fengsel og det var naturlig for Fredrikstad å være faglig forberedt til fengselet åpnet.

1.2 ORGANISERING OG FORANKRING AV PROSJEKTET

Prosjektet var organisert under rusavdelingen ved Virksomhet for rus-, psykiatri-, bolig- og flyktningsarbeid. Det var i oppstart av prosjektperioden tre prosjekter ved virksomheten; boligsosialt arbeid, samfunnskontakt og fra fengsel til bolig. Etter hvert ble også cannabisprosjektet lagt inn under virksomheten.

Styringsgruppe:

Prosjektene i virksomheten har hatt felles styringsgruppe. I tillegg til prosjektmedarbeiderne har følgende møtt i styringsgruppe:

- Tone Holskil, virksomhetsleder
- Tom Gunnar Nilsen, prosjektleder og avdelingsleder rus
- Lisbeth Jaavall, avdelingsleder bolig
- Wenche Øiestad, fagutvikler
- Rita Udengen Larsen, prosjektmedarbeider boligsosialt arbeid
- Susanne Gillingsrud Karlsen, prosjektmedarbeider boligsosialt arbeid
- Eirin Hermansen, prosjektmedarbeider samfunnskontakt
- Anders Tangen, prosjektmedarbeider LAR-aktiv
- Marianne Otterstad, prosjektmedarbeider cannabisavvenning
- Christine Nygård, prosjektmedarbeider fra fengsel til bolig

Prosjektgruppe/arbeidsgruppe:

- Wenche Øiestad, fagutvikler
- Rita Udengen Larsen, boligsosial team
- Susanne Gillingsrud Karlsen, boligsosialt team
- Eirin Hermansen, samfunnskontakt
- Anders Tangen, LAR-aktiv
- Marianne Otterstad, cannabisavvenning
- Christine Nygård, fra fengsel til bolig

Nettverk:

Prosjektet har vært knyttet til to nettverksgrupper i prosjektperioden;

- Prosjektnettverk i regi av Fylkesmannen i Østfold. Her har Bjørn Hauger fra Sareptas A/S undervist og veiledet i det som kalles Anerkjennende prosjektarbeid. KoRus Øst har også vært tilknyttet nettverket.
- Fagnettverksgruppe hvor blant annet representanter fra Indre Østfold fengsel avd. Trøgstad, Ravneberget fengsel, Bredveit fengsel, Oslo fengsel, Halden fengsel samt Halden og Fredrikstad kommune har deltatt. Her har faglige utfordringer, samarbeid og problemstillinger vært et tema. Det har vært spesielt fokus på samarbeidsavtalen mellom kommuner og kriminalomsorgen.

Begge nettverkene må sees på som metodenettverk.

Denne rapporten vil ta for seg hvordan prosjektet har jobbet fra start til slutt. Rapporten starter med å si noe om målsettingen og mål gruppen for prosjektet og oppstart av prosjektet. Videre vil den ta for seg faglig og metodisk jobbing i praksis, kompetanseheving, implementering og anbefalinger videre.

2. MÅLSETTINGER OG MÅLGRUPPE

Hovedmål:

Ingen skal måtte tilbringe tid i midlertidige løsninger ved løslatelse fra fengselsopphold.

Delmål:

Utvikle gode samarbeidsrutiner for direkte overgang fra fengsel til bolig som sikrer den enkelte god overføring/tilbakeføring til samfunnet. Samarbeidsavtalen med Kriminalomsorgen er grunnlaget for samarbeidet.

Målgruppe:

Personer som soner i fengsel eller soner samfunnsstraff og som er uten bolig, eller som står i fare for å miste boligen under soningen. Personene må tilhøre Fredrikstad kommune ved soningsstart.

2.1 SAMARBEIDSAVTALEN

Kriminalomsorgen region øst og Fredrikstad kommune skrev 24.03.2008 under en samarbeidsavtale om bosetting ved løslatelse. Formålet med avtalen var å sikre egnede tiltak som et ledd i en bosettingsplan ved løslatelse av innsatte. Den skulle også styrke samarbeidet mellom Kriminalomsorgen og kommunen. Det er også utarbeidet en prosedyre for samarbeidsavtalen som sier noe om hvordan Kriminalomsorgen og kommunen skal samarbeide rundt de innsatte.

Definisjon av å være uten fast bopel (UFB):

Som bostedsløs regnes personer som ikke disponerer egen eid eller leid bolig og er henvist til tilfeldig boalternativ. Dette kan konkretiseres slik:

- Personer som ikke har ordnet oppholdssted for kommende natt.
- Personer som bor midlertidig hos slekt eller venner.
- Personer bor på døgnovernattingssted, krisesenter, pensjonat eller liknende.
- Personer som oppholder seg i fengsel eller institusjon og skal løslates/skrives ut innen to måneder og mangler bolig.

3. LEVEKÅR BLANT INNSATTE:

Statistisk sentralbyrå gjorde i 2003 en levekårsundersøkelse blant 260 fengslede menn og kvinner. Hensikten med undersøkelsen har vært å gi et samlet bilde av innsattes generelle levekår basert på empirisk dokumentasjon, og se dette i sammenheng med problemer knyttet til rusmisbruk og psykiske lidelser. Resultatene fra undersøkelsen viser at:

- 30 % har vært barnevernklienter
- 30 % har opplevd å ha nær familie i fengsel
- 40 % har ungdomsskolen som lengste fullførte utdanning
- 70 % er arbeidsledige
- 40 % lever under fattigdomsgrensen
- 30 % er bostedsløse
- 50 % har kroniske sykdommer
- 60 % er rusmisbrukere

4. BRUKERMEDVIRKNING OG SAMARBEID MED ANDRE:

Fredrikstad kommune har etablert et fast Samarbeidsforum med 11 organisasjoner i rusfeltet. Ved oppstart ble det i tillegg prioritert å orientere frivillige organisasjoner om prosjektet. Frivillige organisasjoner ble kontaktet og det ble avholdt møter for å utveksle informasjon med følgende organisasjoner:

- Kirkens Bymisjon, Fredrikstad
- Foreningen for Fangers Pårørende
- RIO, Rusmisbrukernes interesseorganisasjon, avdeling Fredrikstad
- Landsforeningen mot Stoffmisbruk, avdeling Fredrikstad
- Røde Kors Fredrikstad
- WayBack

RIO er den organisasjonen som de domfelte oftest har ønsket kontakt med under soning og når de er ferdig med å sone. Fengselskoordinator har knyttet kontakt mellom innsatte og RIO samt at RIO's representant har vært med på flere samtaler.

En viktig samarbeidspartner er de pårørende. De pårørende er ofte bekymret når det nærmer seg løslatelse for hvordan den innsatte skal klare seg når den kommer ut. Etter hvert som prosjektet ble kjent var det flere pårørende som anonymt tok kontakt med fengselskoordinator for råd og veiledning.

Offentlig sektor internt/eksternt ble også kontaktet for å etablere og utvikle samarbeidet. Det ble også her avholdt fagmøter med:

- Politiet
- Friomsorgen
- Sosialmedisinsk poliklinikk
- Brukerombudet i Fredrikstad (konkret samarbeid om enkeltsak)
- Sosiale boligkontaktene ved Boligavdelingen (faste samarbeidsmøter)
- NAV

Friomsorgen ble en nyttig samarbeidspartner. Friomsorgen henviste ofte til fengselskoordinator og det ble inngått avtaler om at koordinator var en del av Friomsorgens program der koordinator fulgte opp i bolig samt ofte var bindeleddet mellom den domfelte og NAV.

Særlig om samarbeidet med NAV:

Fengselskoordinator samarbeidet tett med NAV. Dette samarbeidet fungerte veldig bra. NAV ga fengselskoordinator fullmakt til å dra på visning og godkjenne leiligheter på vegne av NAV. Dette forenklet samarbeidet. Videre var samarbeidet med NAV tett ved soningslutt slik at alt var klart til løslatelse i forhold til sosialhjelp og event. trygdeytelser. Det ble samarbeidet om effektivering av vedtak om livsopphold, boutgifter og etablering (møbler/innbo) slik at man kan starte med innflytting før løslatelse. Fengselskoordinator hjalp ofte til med å kjøpe møbler/innbo i samarbeid med den domfelte. De domfelte opplevde ofte at NAV var lite tilgjengelige og fengselskoordinator ble derfor bindeleddet inn mot NAV. Dette gjaldt både før, under og etter soning.

Fengselskoordinator var også med i avklaringsgruppe/rutinegruppe mellom NAV og Virksomhet for rus-, psykiatri-, bolig- og flyktningarbeid. Det ble på disse møtene lagt grunnlaget for å få til et godt samarbeid og gjøre samarbeidet så enkelt som mulig.

5. REKRUTTERING OG KARTLEGGING AV MÅLGRUPPA

Fredrikstad kommune har ingen tilgang på personer tilhørende i kommunen som soner i norske fengsler. Den eneste etat i kommunen som får melding om at en person soner er trygdeavdeling i NAV. Dette for at ulike trygdeytelser skal justeres eller stoppes som en følge av soningssituasjonen. Trygdeavdelingen i NAV har taushetsplikt ovenfor andre avdelinger og enheter i kommunen om slike opplysninger.

Kriminalomsorgen hadde heller ingen utarbeidet oversikt som forteller antall eller hvilke personer som er inne til soning og som tilhører en bestemt kommune. Fengselskoordinator prioriterte derfor i oppstart av prosjektet å gjøre prosjektet kjent blant naturlige samarbeidspartnere, se punktet vedr. Brukermedvirkning og samarbeid med andre. Fengselskoordinator var også på besøk i de fleste fengslene i Region Øst for å informere om prosjektet og på den måte nå ut til flere. Det vil imidlertid alltid være domfelte som denne informasjonen ikke når ut til.

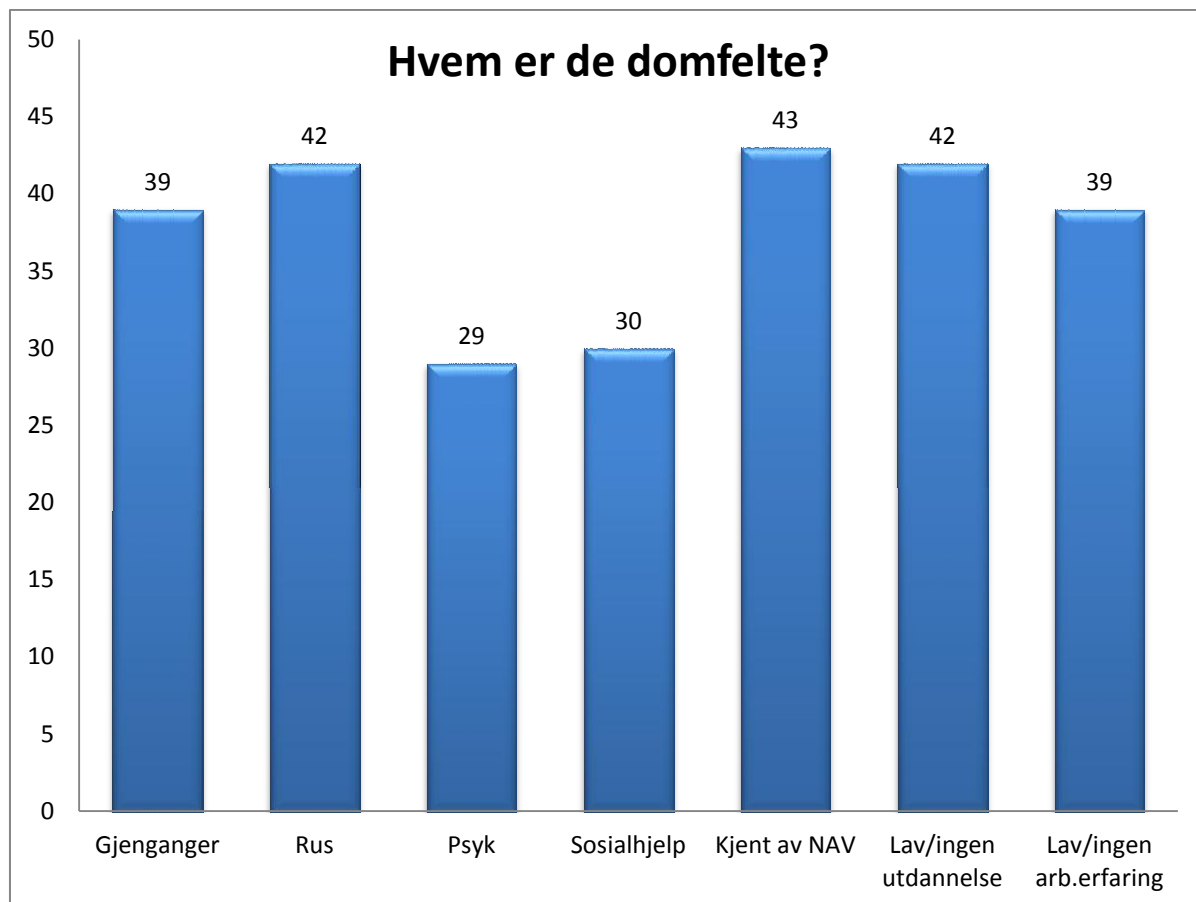
For å nå ut til flere domfelte ble det på et arbeidsseminar i fagnettverket utarbeidet en informasjonsbrosjyre. Brosjyren inneholdt informasjon om prosjektet og hva fengselskoordinator kunne hjelpe til med. Brosjyren ble sendt ut til alle fengslene i Norge samt til Friomsorgs-kontorene. Dette resulterte i at prosjektet kom i kontakt med domfelte som hadde fått utlevert brosjyren av fengselet. Også noen fengsler tok kontakt på bakgrunn av dette.

De som rekrutterte til prosjektet var først om fremst Rusavdelingen og Boligavdelingen ved virksomheten, men også fengslene selv og NAV tok kontakt. Friomsorgen tok kontakt om de som hadde samfunnsstraff.

5.1 HVEM ER DE DOMFELTE?

Prosjektet Fra fengsel til bolig i Fredrikstad har i prosjektperioden hatt kontakt med 49 domfelte, hvorav 44 menn og 5 kvinner, som alle var uten bolig eller var i fare for å miste bolig. Det ble foretatt en god kartlegging av de domfelte. Ut i fra denne kartleggingen kom det fram følgende likhetstrekk:

- Gjengangere
- Rusavhengighet
- Psykiske lidelser
- Sosialhjelp som inntekt
- Kjent av NAV sosial fra før
- Lav/ingen utdanning
- Liten/ingen arbeidserfaring

Presisering: Denne tabellen gjelder gruppen domfelte uten bolig eller som står i fare for å miste boligen under soning.

Gjengangere:

En stor del av de domfelte i prosjektet var gjengangere. Deres tidligere opplevelser var at det både fra kommunens og kriminalomsorgens side var gjort lite for å forberede dem på livet etter soning. Historien om at de vi soningslutt sto med plastposen i hånda var ikke uvanlig. De fleste var derfor veldig positive når koordinator tok kontakt og informerte om hva de kunne få hjelp til.

Rusavhengighet og psykiske lidelser:

Av de 49 personene som prosjektet har jobbet med hadde 42 et erkjent rusproblem og 29 hadde en psykiatrisk diagnose. 28 av personene hadde dualproblematikk. Det var også flere som hadde ADHD eller som skulle utredes for ADHD.

Det var en utfordring i begynnelsen av prosjektet å få til et samarbeid med Sosialmedisinsk Poliklinikk (SMP) rundt de domfelte. Prosjektet henviste domfelte til SMP og ba om at første samtale ble gjort mens de sonet. SMP opplyste at de ikke hadde kapasitet til å besøke innsatte i fengslene. Det ble brukt tid på å informere SMP om at de domfelte i norske fengsler har krav på samme helsehjelp som alle andre. Det ble etter hvert et godt samarbeid med SMP. Det er viktig at SMP tar konsultasjoner i fengsel slik at det skapes gode relasjoner før den domfelte er ferdig med å sone. Erfaring viste at der hvor den domfelte og SMP hadde samtale før soningslutt jo lettere var det for den domfelte og fortsette med samtaler når han

eller hun var ferdig med å sone. 2 av de domfelte ble overført til rusbehandling ved soningslutt.

Sosialhjelp som inntekt/kjent av NAV fra før:

Det ble satt fokus på rett ytelse fra NAV. Selv om sosialhjelp er ment å være en midlertidig ytelse var det flere som hadde mottatt sosialhjelp over flere år. Det ble derfor gjort en grundig kartlegging av disse personene og i samarbeid med NAV ble det gjort en arbeidsevnevurdering og rettighetsvurdering av de domfelte. 9 domfelte ble innvilget AAP i løpet av soningstiden, 2 ble innvilget varig ufør.

Lav/ingen utdanning og liten/ingen arbeidserfaring:

Dette henger sammen og er en utfordring. Disse domfelte er som regel kjent av NAV og det ble som nevnt over gjort en grundig kartlegging og vurdering i forhold til rett ytelse.

De fleste personene i prosjektet hadde utfordringer i forhold til alle disse punktene, se tabell.

6. FAGLIG METODE:

Som nevnt var samarbeidsavtalen mellom Kriminalomsorgen og Fredrikstad kommune sentral i arbeidet som fengselskoordinator. Ved oppstart av prosjektet viste det seg at samarbeidsavtalen var lite kjent både av Kriminalomsorgen og kommunen samt naturlige samarbeidspartnere. Det ble derfor brukt mye tid på å informere om avtalen slik at dette ble kjent. Både avtalen og prosedyren sier noe om hvilket ansvar Kriminalomsorgen og kommunen har.

6.1 SAMARBEIDSAVTALEN:

Et utdrag fra samarbeidsavtalen følger nedenfor.

Samarbeid om den enkelte innsatte:

- Ved innkommst skal kriminalomsorgen informere om muligheten for kontakt med kommunen. I samråd med innsatte skal enhetene etablere kontakt med den innsattes sosialtjeneste så snart som mulig med sikte på og hjelp til etablering etter løslatelsen, eventuelt til å beholde eller avklare forhold i eksisterende bolig.
- Kriminalomsorgen skal også ta kontakt med andre etater, organisasjoner eller privatpersoner som kan bistå den innsatte i å oppnå et godt og trygt boforhold. Dette kan gjelde arbeid, opplæring, fritidstilbud m.v.
- Enhetene i kriminalomsorgen region øst skal ha en kontaktperson for den innsatte som koordinerer fengselets arbeid i den enkelte sak. Denne avtaler samarbeidsmøte med saksbehandler i sosialtjenesten.

- Sosialtjenesten skal koordinere kommunens arbeid i forhold til den enkelte innsatte. Innsatte skal ha en saksbehandler i den enkelte sak.
- Kriminalomsorgen må innhente samtykke fra innsatte for at samarbeidet med kommunen skal begynne.
- Dersom innsatte har en individuell plan, eller har rett til å få utarbeidet en individuell plan skal bosettingsarbeidet integreres i denne. Frem til løslatelsestidspunktet har kriminalomsorgen ansvaret for å tilrettelegge for arbeidet med individuell plan. Ved løslatelsestidspunktet overtar kommunen dette arbeidet.
- Enhetene i kriminalomsorgen region øst forplikter seg til forutsigbarhet i forhold til løslatelse.

Første samarbeidsmøte:

- Kriminalomsorgen har ansvaret for å innkalle til første møte med sosialtjenesten i den kommunen innsatte tilhører dersom innsatte ønsker det.
- Den innsatte, dennes kontaktperson i kriminalomsorgens enhet og saksbehandler i kommunen skal delta på møtet.
- På møtet skal blant annet følgende forhold avklares:
 - Den innsatte boligsituasjon og fremtidige behov
 - Den innsattes behov og muligheter for og mestere bosituasjonen, blant annet i forhold til behandling, sysselsetting, skole, økonomi, familie og fritid.
 - Hva Kriminalomsorgen har av muligheter/begrensninger for innsatte under soning i den aktuelle enhet. Der fremtidsplan er laget gjennomgå dette.
 - Om den innsatte ønsker og har rett til å få utarbeides en Individuell plan. Eventuelt å videreføre en Individuell plan.
 - Hvilke instanser som må delta i det videre samarbeidet, eventuelt en ansvarsgruppe.
 - Forventet løslatelsesdato.
 - Oppgave og ansvarsfordeling mellom fengsel, kommune og øvrige instanser.
 - Videre saksgang – informasjon til den innsatte.

Andre samarbeidsmøte:

- Andre samarbeidsmøte bør avholdes så kort tid etter det første møtet som hensiktsmessig for det videre arbeid. I tillegg til den innsatte og dennes kontaktbetjent samt saksbehandler fra kommunen deltar relevante instanser som ble utpekt på første samarbeidsmøte. Der det er behov for å etablere ansvarsgruppe forplikter både enhetene i kriminalomsorgen og kommunen

seg å delta. Dersom det er kort tid til forventet løslatelse kan det være hensiktsmessig at ansvarsgruppen etableres og innkalles til første møtet.

- Følgende forhold bør behandles:
 - Konkretisering av innsattes bistandsbehov.
 - Igangsette arbeid med/viderføre individuell plan.
 - Forventet løslatelsesdato.

Videre oppfølging:

- Kommunen har ansvaret for å koordinere hjelpetilbudet utenfor fengselet, og være en koordinator ved eventuell utarbeidelse av individuell plan. Kontaktpersonen i kriminalomsorgen koordinerer planen med enhetens egne planer med den innsatte.
- Kontaktpersonen i fengsel vil være kommunens samarbeidspartner i koordinering av fengselets arbeid med den innsatte, og dersom innsatte løslates med møteplikt overtar saksbehandler i Østfold friomsorgskontor.

Samarbeidsavtalen styrer mye av aktiviteten og innenfor denne rammen arbeider koordinator innenfor sosialfaglige metoder og samarbeidsmåter. Koordinator har ikke valgt å arbeide med bare en metode men har vært eklektisk ut ifra at det ikke er en ensartet gruppe mennesker med lik problematikk. Det ble brukt endringsfokusert rådgivning/motiverende intervju (for å motivere til adferdsendring), Appreciative Inquiry (AI) (at man ikke skal løse et problem, men utløse menneskers potensial), løsningsorientert tilnærming (ha fokus på mestring og positive løsninger), relasjonsbygging og brukermedvirkning.

6.2 INTRODUKSJON TIL METODEARBEID

De domfelte koordinator har fulgt opp i prosjektet er i en sårbar fase i livet samtidig som det under soning er mulighet til å endre sitt livsmønster. Kriminalomsorgen har et godt utbygd skoletilbud og aktivitetstilbud i fengslene. Flere av de domfelte i prosjektet har benyttet seg av tilbudene fra kriminalomsorgen med å gå på skole og jobbe under soningen. Det er også et samarbeid med NAV om praksis og kurs utenfor fengslet under soning. Det er arbeidsplikt i norske fengsler. Dagpengene som de innsatte får under soning reduseres hvis de innsatte velger og ikke være i jobb, skole eller annen aktivitet. De fleste koordinator har jobbet med har vært aktive under soning og brukt tiden godt. Mye av samtalene mellom den domfelte og koordinator har i tillegg til bolig hatt sterkt fokus på aktivitet og at dette lå klart når soningen var over. De fleste domfelte var klar over hvor viktig det var å ha et tilbud klart når de var ferdig med å sone. Deres erfaring var at de tidligere var sluppet ut uten tilbud og dermed var veien kort tilbake til kriminaliteten. For å jobbe med de domfelte om bolig og aktivitet var det viktig å jobbe målrettet med relasjonsbygging og motivasjon. Koordinator fulgte de fleste opp alene etter soningen og det var da viktig at det var en god og trygg relasjon tilstede før de ble løslatt.

De fleste personene var preget av sin oppvekst, og manglet grunnleggende praktiske ferdigheter som for eksempel renhold av bolig, styring av økonomi og betaling av husleie. Prosjektet hadde som målsetting at de domfelte som hadde bolig skulle beholde boligen, samt at de skal oppleve det å mestre i å bo, trives i boligen og ikke minst at de har/ eller får en tro på egen framtid. Prosjektet har sett det som svært nødvendig å formidle til brukerne at endring er mulig, og at vi sammen går på leting etter deres ressurser og styrker.

6.2.1 Endringsfokusert rådgivning:

Tom Barth, Tore Børtveit og Peter Prescott skriver i sin bok Endringsfokusert rådgivning om det å ha fokus på samtalemeter for å motivere til atferdsendring, bygge motivasjon, utforske ambivalens, ta beslutninger og styrke tro på egen mestring. Det krever en aktiv deltagelse fra de domfeltes side. Rådgiveren forsøker å hente fram og forsterke klientens eksisterende motivasjon og mestringsevne. Videre og "å tilføre" motivasjon, for eksempel ved å gi personlig relevant informasjon, eller mestringsevne gjennom å tilby en meny av effektive fremgangsmåter. Også her er den domfeltes aktive deltakelse viktig, og koordinator er påpasselig med og utforske domfeltes synspunkter om informasjon og råd som blir gitt.

6.2.2 Appreciative Inquiry

Prosjektet ønsket å tenke annerledes om problemer, utfordringer og endringsarbeid, og ønsket å benytte Appreciative Inquiry (motiverende intervju) som faglig metodisk tilnærming i møte med de domfelte.

Appreciative Inquiry (AI) er et alternativ til annen teori om utviklingsarbeid som går ut på at man ikke skal løse et problem, men utløse menneskers potensial. Tradisjonelt sett har man lang erfaring i å identifisere et problem, og søke å finne løsninger på dette problemet. AI tar utgangspunkt i å forske på det som allerede fungerer bra i organisasjonen og i hos den enkelte. Ideen er at man forsker på når organisasjonen og den enkelte er på sitt beste, og at denne letingen på ressurser, styrker, håp og drømmer i seg selv frembringer endringer. Når disse styrkene er identifisert, skal man gjøre mer av det som funker bra! (jf. forelesninger av Bjørn Hauger).

6.2.3 Løsningsfokusert tilnærming

I løsningsfokusert tilnærming (LØFT) kan man gjenkjenne elementer fra Appreciative Inquiry i form av at man vurderer det som lite hensiktsmessig å kartlegge alle sider av et problem for å få til en endring. Man ser ikke bort fra problemet, men fokuserer på det organisasjoner/ mennesker allerede gjør som fungerer bra.

Prosjektet har bruke LØFT sitt skalerings spørsmål: *"På en skala fra 0-10, hvor 0 står for den situasjonen som var utgangspunktet for at du søkte hjelp, og 10 står for en situasjon*

hvor alle problemene dine er løst, hvor vil du plassere deg i dag". Dette har gitt koordinator et godt bilde på hvordan de ser på sin egen situasjon og gitt dem mulighet til å reflektere rundt sin egen situasjon. Oppfølgingsspørsmålet "Hvordan vil du merke at du har beveget deg høyere opp på skalaen?" har gitt oss svar på hvilke ønsker og mål de domfelte har hatt i kontakt med koordinatr, og vi har fått noe konkret å jobbe med.

LØFT har et sterkt fokus på det å sette seg mål. Hvis du ikke vet hvor du skal, finner du heller ikke veien. 8 kjennetegn ved gode mål:

De er:

- små
- realistiske
- konkrete
- viktige

De beskriver:

- relasjoner
- nærvær av noe, ikke fravær
- begynnelse på noe, ikke slutten
- prosesser

6.2.4 Relasjonsbygging

Vi mennesker står i relasjoner gjennom hele livet i ulike kontekster. Noen relasjoner varer hele livet uten at noe har skurret i samsillet. Dette er relasjoner som er gode og som gir styrke og glede i livet. Noen relasjoner er kompliserte og konflikthulle, men varer likevel lenge og ofte livet ut. Disse relasjonen er svært tappende i forhold til livsgnist og livskvalitet. Likevel befinner mennesker seg i relasjonen år ut og år inn. Uten å ta tak i utfordringene. Noen relasjoner blir brutt. Dette kan være som en følge av en bevisst handling eller at avstanden mellom partene blir større og større. Det kan likevel oppleves tungt og vanskelig.

Prosjektet hadde ikke andre virkemidler enn koordinator i møte med domfelte. Koordinator var opptatt av at kontakten var frivillig og har sett stor betydning av relasjonsarbeid. Relasjonsarbeid er viktig i alt sosialfaglig arbeid om man arbeider med barn eller voksne. Helt fra vi er små har vi et grunnleggende behov for noen gode relasjoner i våre liv for å kunne vokse og ha en sunn utvikling. De domfelte fortalte ofte om sine tidligere erfaringer med foreldre/voksne som har sviktet dem i avgjørende perioder i livet. Koordinator har hatt fokus på å etablere og opprettholde gode og trygge relasjoner til domfelte vi var i kontakt med. De fleste domfelte har tidligere hatt (og har) dårlige opplevelser med hjelpeapparatet og vil til en viss grad teste ut og sjekke om koordinator også kommer i rekka over voksne som gir opp og mister troen på dem. Det å vise at man som hjelper står støtt i relasjonen blir viktig for å vedlikeholde og opprettholde relasjonen. Det er også viktig og forteller de domfelte at vi vil dem vel å formidle håp om en bedre hverdag etter soningen.

Det har vært fokus på at en relasjon skal avsluttes på en ordentlig og forutsigbar måte. Individuelle avslutninger har prosjektet tilstrebet i alle etablerte relasjoner med domfelte.

6.2.5 Brukermedvirkning

Brukermedvirkning er en betegnelse for beslutningsprosesser og utforming av tjenestetilbud hvor brukeren i større eller mindre grad har innflytelse. Begrepet brukes særlig i forhold hvor brukeren er klient, pasient eller på annen måte gjør seg nytte av offentlige tjenester. Dette innebærer at brukerne selv aktivt skal medvirke og ta beslutninger i forhold som angår dem. Brukermedvirkning skjer når brukeren på individnivå og brukerorganisasjonene på systemnivå får delta i planleggingen, gjennomføringen og evalueringen av tiltak. Brukermedvirkning lar også brukeren få lov til å ha ansvar for eget liv og ta egne valg.

Brukermedvirkning skjer på to nivåer:

- Individnivå: Samarbeid mellom den enkelte bruker og fagpersoner og forvaltning. Brukeren er den som vet best om sin egen livssituasjon. Fagkompetansen og brukerkompetansen utfyller hverandre. Utarbeidelse av Individuell Plan er et eksempel på brukermedvirkning.
- Systemnivå: Brukerorganisasjonene er representert på ulike nivåer for å ivareta brukernes erfaringer, og med basis i brukerkompetansen, bidra til å utvikle gode tjenester. Dette kan skje gjennom møter, høringer og prosjekter.

7. PRAKTISK METODISK ARBEID

7.1 FENGSELSBESØK

Det er i samarbeidsavtalen og prosedyren til samarbeidsavtalen laget en oversikt om hvordan Kriminalomsorgen og Fredrikstad kommune skal samarbeide for å sikre en god bosetting av løslatte. Koordinator har utarbeidet rutiner for hvordan det skal jobbes når det mottar en henvendelse om en domfelt.

Ved mottagelse av en henvisning tar koordinator kontakt med den domfelte så raskt som mulig og avtaler fengselsbesøk hvis han/hun soner eller avtaler en samtale på kontoret eller hjemme hos de som har samfunnsstraff.

Det foretas så en omfattende kartlegging i forhold til bolig, rus, psykiatri, økonomi, nettverk m.m. Det ble ofte avdekket et omfattende hjelpebehov og flere av de domfelte hadde ikke kontakt med det kommunale hjelpeapparatet, selv om de hadde behov for dette. Hvis det var behov for flere tjenester ble det opprettet en ansvarsgruppe hvis den domfelte selv ønsket dette. Fengselskoordinator henviste også til Sosialmedisinsk poliklinikk hvis det var behov.

I henhold til samarbeidsavtalen er det detaljert beskrevet hva som skal skje på første og andre samtale. Det viste seg å være vanskelig i flere tilfeller da det var varierende hva som hastet mest å få ordnet opp i eller undersøke i løpet av eller etter den første samtalen. Erfaring er at man må begynne der den domfelte er og ta tak i det som de syns er viktigst før vi kunne begynne å samarbeide. Det var også viktig å bruke tiden før løslatelse til å skape en god og trygg relasjon til den domfelte. De som sonet i fengsel traff koordinator rusfri og hadde da en unik mulighet til å bruke denne tiden aktivt og til noe positivt. Det avgjørende er tidlig intervensjon og å se på soningstiden som en ressurs. De som sonet samfunnsstraff hadde som krav å møte rusfri til samtale hos Friomsorgen.

Individuell Plan (IP) er et godt verktøy, men koordinators erfaring er at de domfelte ofte ikke var opptatt av IP. Årsaken var at de skriver framtidspaner i fengsel som de forholder seg til, og det er derfor ikke ønskelig med ytterligere planverktøy. Koordinator tilbød alle IP og det er skrevet flere planer. Ofte begynte koordinator og den domfelte å skrive en IP og avtalte at den domfelte og kontaktbetjent skulle fortsette med planen samt ta vare på den. Dette var ikke vellykket for ved neste møte er ikke planen med. Hvis IP skal lykkes må domfelte og kontaktbetjent ha ansvaret mens man soner, mens koordinator kan være behjelpelig. Det er viktig at planen er der hvor den domfelte er da det er det domfeltes plan. Dersom IP ikke skrives i fengsel hadde koordinator uansett fokus på at det ble skrevet en IP når domfelte nærmet seg soningslutt eller var ferdig med å sone. IP er både tidkrevende og relevant samt viktig ved dannelse av for eksempel ansvarsgrupper.

7.2 BOLIGVEILEDNING

De domfelte som var uten bolig fikk råd og veiledning om hvordan de skulle finne seg bolig. Alle ble oppfordret til å søke kommunal bolig samt å informere venner og bekjente om at de var på utkikk etter bolig. De domfelte som soner i fengsel har – med få unntak – ikke mulighet til å finne seg bolig selv på det private boligmarkedet da de ikke hadde tilgang på internett og aviser. Utfordringen i å ringe på ledige leiligheter mens man soner er at det kan være vanskelig å få ringt ut. Den domfelte må bruke av sitt telefonkort til å ringe utleiere, hvis de ikke får hjelp av sosialkonsulent eller kontaktbetjent i fengselet. Hvis utleier skal ringe tilbake til de domfelte må de da selvfølgelig ringe fengselet og be om å få snakke med dem. Dette gjør at de domfelte da ofte ikke blir prioritert som leietakere.

Koordinator fikk derfor fullmakt til å ringe på ledige leiligheter der de innsatte ønsket å bosette seg. Koordinator presenterte seg som ansatt i Fredrikstad kommune og opplevde aldri at utleiere var negative til det eller spurte om hvorfor koordinator ringte. Det de fleste utleier spurte om var om koordinator fulgte opp leietakeren framover, noe som selvfølgelig ble gjort. Koordinator var på visninger og der hvor domfelte fikk boligen reiste koordinator til fengselet og fikk underskrift av domfelte på leiekontrakten. Ved behov for etablering til møbler/innbo fra NAV ble det avtalt med NAV i forhold til utbetaling, gjerne i form av rekvisisjoner. En del hvitevarer ble bestilt direkte fra brukthandler og levert hjem til den innsatte. Videre var koordinator med de domfelte og handlet inn nødvendig møbler og innbo, når den domfelte ønsket dette. For domfelte kan det være vanskelig å få handlet inn det man trenger. Å få hjelp med dette ønsket de fleste.

Koordinator snakket også mye med de innsatte som ble bosatt i forhold til det å bo. Flere av de innsatte hadde ikke hatt egen bolig på flere år og/eller hadde ikke nødvendig kunnskap i det å bo. Også miljøarbeidertjenesten i virksomheten ble koblet på for å følge opp den domfelte etter soning.

I rapporten "Bosetting av prøveløslatte fra TOG-avdelingen i Oslo fengsel" står det at "Mulighetene for å bryte en kriminell løpebane øker kraftig for dem som har en god og trygg bolig å gå til når de blir løslatt". Oslo fengsel jobber systematisk gjennom TOG-avdelingen (Tiltak ovenfor gjengangere) med å redusere kriminalitet hos domfelte med mange og hyppige lovbrudd bak seg. Erfaringen fra TOG-avdelingen er at arbeid mot bostedløshet er en viktig del av del av denne satsningen.

Metoden som koordinator benyttet blir beskrevet i Hege Kongerud sin rapport "Fra fengsel til bolig", Erfaring fra bosetting av gjengangere:

"Et vellykket tiltak forutsetter alltid mest mulig kunnskap om den situasjonen som skal endres/bedres. Dette gjelder på alle samfunnsområder. I arbeid med mennesker i vanskelige livssituasjoner foregår det en kontinuerlig kartlegging av deres situasjon. Dette er nødvendig for å forstå den enkeltes behov og iverksette adekvate tiltak. Jo mer kunnskap vi har om den domfelte, i større grad klarer vi å finne en egnet og varig bolig. For å få grundig kunnskap om den enkeltes livssituasjon utviklet boligprosjektet i TOG (Tiltak ovenfor gjengangere) en kartleggingsmetode basert på sosialfaglig kunnskap, endringsfokuset rådgivning og metoder brukt i Kriminalomsorgen. Dette kapitlet skal vise hvordan TOG i samarbeid med samarbeidspartnere kartla sine domfelte for å fremskaffe bolig".

I boligkartlegging er hovedfokus å finne ut hvordan den domfelte ønsker å bo, hvilke boligløsninger som er realistiske og hvilke tiltak som må til for å nå dette målet. Det er videre viktig og gjennom samtalen å få:

- Oversikt over bosituasjonen til den domfelte.
- Se hvordan faktorer som kriminalitet, rus og arbeid/utdannelse har påvirket bosituasjonen.

Sentralt i TOG-metoden er tegning av en tidslinje. I tidslinjen tegnes det inn årstall fra fødsel frem til nåtid. I samarbeid med den domfelte tegnet vi så inn bohistorien, kriminalhistorien, rushistorien, utdannings- og arbeidshistorien, økonomi og nettverk. Tidslinjen viste da viktige hendelser i den domfeltes livs og fungerte ofte som en realitetsorientering. Vi så på sammenhenger mellom bolig, kriminalitet og rus – og så ofte at de periodene de var uten bolig var de periodene de ruset seg mest og bedrev mest kriminalitet. Det å snakke om livshistorie langs en tidsakse kan også vise om den domfelte ønsker endring i livet sitt. Boligen blir et virkemiddel og resultat; boligen blir et "mål" for det videre samarbeidet. Tidslinjen viste tydelig de positive periodene i livet og ressursene ble tydeliggjort. For å bruke denne metoden med tegning av tidslinje kreves det god kompetanse og erfaring i samtaleteknikk da det ble veldig tydelig for de domfelte når deres liv ble tegnet ned på en tidsakse.

Koordinator forsøkte ut TOG-metoden på en liten gruppe innsatte, og synes denne måten å jobbe på hadde god effekt. Metoden kan også overføres til andre brukergrupper som ikke er under soning.

7.3 AKTIVITET

Det ble samarbeidet tett med NAV i forhold til å tilrettelegge med aktivitet ved soningsslutt. Det å ha et tilbud klart er veldig viktig. Koordinator gjorde ofte en vurdering i samarbeid med NAV i forhold til hvilke tiltak og ytelse innsatte hadde rett på, og som den domfelte ønsket. Koordinator var behjelpelig med å fylle ut egenvurderingsskjema sammen med den innsatte samt å komme med innspill til NAV om arbeidsevnevurderingen. Koordinator opplevde samarbeidet med NAV som veldig positivt og at NAV vurderte de råd som ble gitt. NAV hadde under prosjektperioden ikke mulighet til å foreta fengselsbesøk og var derfor veldig positive til at koordinator gav råd og veiledning til domfelte om muligheter innen NAV-systemet. Etter fengselsbesøk tok koordinator kontakt med veiledere på NAV og orienterte om samtalen. Koordinatoren var et bindeledd mellom innsatte og NAV noe som ikke minst de domfelte var veldig fornøyd med. De opplevde ofte at NAV var vanskelig å få tak i. Domfelte må tilpasse seg ringetider i fengselet, eller når de har samtaler med sosialkonsulenter/betjenter, som gjorde at dette var en utfordring. I tillegg måtte de innsatte forholde seg til telefontiden på NAV som da var 1 time pr. dag.

Det er viktig å få NAV på banen under soningstiden da det som tidligere nevnt er viktig å se på soningstiden som en ressurs. En del av brukerne på NAV som soner kan være en utfordring og det er viktig at NAV ikke bare ser på soningstiden som en "pause" fra den domfelte men bruker denne tiden aktivt. Den domfelte er rusfri under soningen og NAV har da en unik mulighet til å komme i posisjon i forhold til å motivere den domfelte til å komme i aktivitet. På den måten bedrer dette muligheten til at den domfelte holder seg rusfri.

7.4 ARBEID MED GJELD

I Norge oppgir 15% av alle bostedsløse at de er gjeldsofre, men det er grunn til å tro at tallene er mye høyere (Dyb m.fl. 2006). Gjelden kan være både formell og uformell, eller som domfelte kaller det hvit og svart gjeld. For at kreditorene skal kunne kreve inn sitt utestående må de ha en adresse å sende kravet til. For at skyldnere skal kunne betale inn utestående må de ha en form for inntekt. Det er derfor noen utfordringer som dukker opp når personer med mye gjeld får seg bolig etter flere år uten fast adresse.

JURK (Juridisk rådgivning for kvinner) og JussBuss ga i prosjektperioden ut en dvd med tittel "Gjeld under soning". Med dvd'en følger også en brosjyre med brevmaler til kreditorer, adresser, skjema for gjeldsoversikt m.m.

Koordinator har funnet denne dvd'en meget nyttig og har benyttet seg av fremgangsmåten som blir beskrevet her.

De fleste av de domfelte i prosjektet har gjeld. Det har vært en utfordring å kartlegge denne gjelden da flere har vært uten bolig i flere år. Der hvor det har vært mulig har den domfelte, med veiledning fra koordinator, sendt ut brev til kreditorer for å få oversikt samt fått fryst gjelden mens de soner. Det har vært fokus på at de domfelte selv skal gjøre dette.

En utfordring er også den svarte gjelden de domfelte har. Hva gjør de med den når de kommer ut? En del har også penger til gode i det kriminelle miljøet og/eller rusmiljøet. Det å reflektere rundt konsekvenser det vil få hvis de begynner å kreve inn denne gjelden har vært spennende å jobbe med de domfelte med. Hvis man vil ut av det kriminelle/rusmiljøet hva skjer hvis man begynner å kreve inn pengene? Er man da allerede en del av miljøet?

På et foredrag gjennom Husbankens Frokostseminar fortalte Anders Steen, avdelingsleder i FRI, Kirkens Bymisjon i Drammen at *"det er verre å skylde penger til staten enn til kreditorer i det kriminelle miljøet. Gjelden svekker motivasjonen for å starte et vanlig liv uten kriminalitet etter løslatelse... Ved løslatelse starter mange sitt nye liv uten bankkort, legitimasjon og bankkonto. Med brutte relasjoner og liten sosial kapital er det vanskelig og motivere seg for et A-4 liv. I det kriminelle miljøet praktiseres ofte en form for uformell økonomi fra hånd til munn og fra dag til dag. Fast adresse er ingen fordel i denne uformelle økonomien. Uten fast adresse kan ikke kreditorene få tak i deg og man slipper å finne postkassa full av inkassokrav. Motivasjon for å begynne i et lavlønnet arbeid er liten med tanke på at kreditorene også skal ha sitt"*.

7.5 HØSTNINGSØKONOMI

Forsker Katja Johannessen i Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR) har gjort en undersøkelse av en gruppe langtids bostedsløse. Johannessen beskrev på et Frokostseminar gjennom Husbanken om en økonomi hvor man klarer seg med lite ressurser og hvor det er kort mellom produksjon og konsum. Hun brukte begrepet "Høstningsøkonomi" som betegnelse på den strategien de langtids bostedsløse bruker for å overleve. Deres økonomi er uten langsiktig planlegging. De tjener akkurat så mye de trenger og ikke mer enn det. De bruker opp pengene med en gang og har aldri det vi vanligvis forbinder med fritid. Den "kapitalen" den bostedsløse opparbeider seg i gatekulturen er ikke verdifull i det ordinære liv og høstningsøkonomien kan medføre at det er vanskelig for bostedsløse personer å gjennomføre overgangen fra et liv uten bolig til permanent bolig.

Katja Johannessen konkluderer med fire nøkkelfaktorer for å komme ut av bostedsløshet:

- bolig = stabilitet
- arbeid= inkludering i ordinær økonomi
- nettverk = trygghet
- tett oppfølging må til i en overgangsfase

Sitat: «Det har tatt ti år for meg å komme så langt ned, da kan de ikke forvente at jeg klarer å komme meg tilbake i løpet av noen måneder»

8. KOMPETANSEUTVIKLING

I Østfold har 10 kommuner underskrevet samarbeidsavtalen. Det var 2 kommuner som har ansatt fengselskoordinator; Halden og Fredrikstad. Det ble opprettet en fagnettverksgruppe med Halden, Fredrikstad, Oslo fengsel og Indre Østfold fengsel avd. Trøgstad og Bredtvedt fengsel. Ravneberget fengsel og Halden fengsel ble med i nettverket i løpet av prosjektperioden. Dette nettverket eksisterer fortsatt.

Fagnettverket var i mai 2009 på et 3 dagers arbeidsseminar på Laholmen hvor vi blant annet planla samarbeidet framover og så på ulike metoder i sosialt arbeid. Vi laget en informasjonsplan (som ble fulgt) og Fredrikstad og Halden laget en informasjonsbrosjyre som ble sendt til alle fengsler i Norge samt til Friomsorgen i Østfold. Dette arbeidsseminaret var både nyttig og vellykket og vi fikk gjort mye viktig arbeid sammen på disse dagene. Husbanekn dekket utgiftene til arbeidsseminaret.

Fengselskoordinator var i mars 2009 på Kriminalpolitisk konferanse med tema "Tilbakeføring – med eller uten sikkerhetsnett" og i 2010 på samme konferanse med tema "Soningskøen er borte – hva nå". Disse konferansen ble dekket av FO (Fellesorganisasjonen for barnvernspeagoger, sosionomer og vernepleiere) og var lærerike konferanser med praktisk nytteeffekt.

Fylkesmannen i Østfold startet opp en prosjektnettverksgruppe for alle som driver prosjekt tilknyttet rus/boligsosialt arbeid i Østfold. Fengselskoordinator var med i prosjektnettverksgruppen. Det var flere heldagsseminarer som har vært drevet av sosiolog og aksjonsforsker Bjørn Hauger (Sareptas) i samarbeid med Fylkesmannen.

Virksomhet for rus, psykiatri, bolig og flyktningarbeid startet 01.01.2010 opp Styringsgruppe for prosjektene i virksomheten, samt felles møte for alle prosjekter i virksomheten for å sikre fokus på prosjektene. Meningen var også å gi hverandre kollegaveiledning og samhandle på tvers av prosjektene. Dette var med på å gi prosjektene et løft i virksomheten.

9. IMPLEMENTERING/KOMPETANSEOVERFØRING

Implementering defineres som "integrerer materialet sammen med annet" (vinsoflol.org). Koordinator har utarbeidet en arbeidsmetode under prosjektperioden og for at metoden skal integreres i det daglige arbeidet som gjøres pr. i dag, må disse metodene gjøres kjent for de ansatte og virksomheten må legge til rette for at det kan utøves slik arbeid.

Koordinator har i løpet av prosjektperioden forsøkt å spre informasjon både til kollegaer i virksomheten og også til samarbeidspartnere. Fra høsten 2010 var det satt av tid på rusavdelingen avdelingsmøter for overføring av kunnskap til de ansatte. En ansatt ved rusavdelingen har etter prosjektperioden hatt hovedansvar for at arbeidsmetoden som ble utarbeidet under prosjektperioden blir fulgt. Den ansatte møter nå også på fagnettverksmøtene,

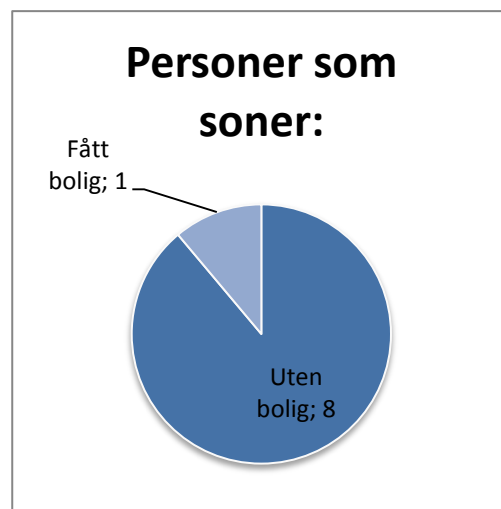
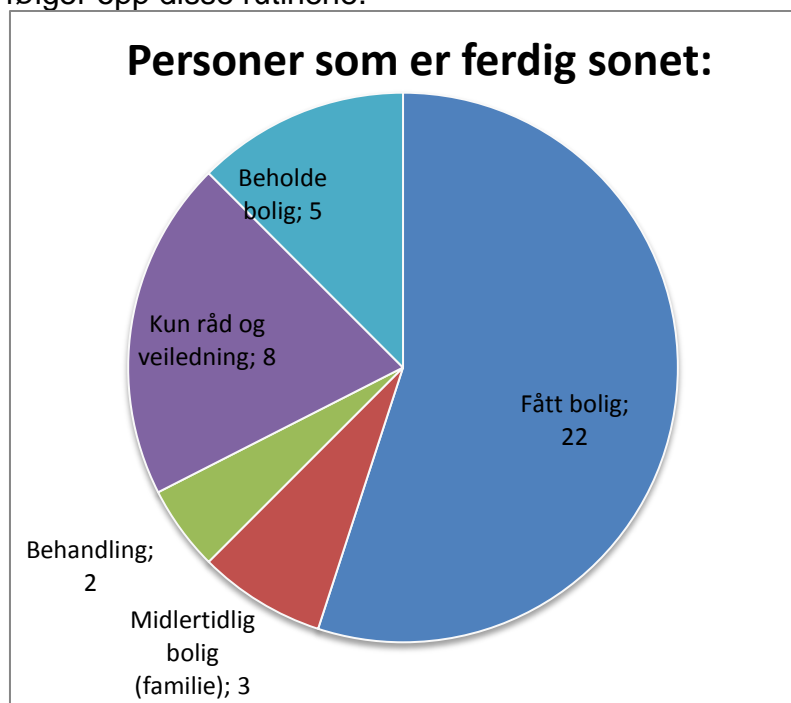
10. MÅLOPPNÅELSE

Hovedmål: Ingen skal måtte tilbringe tid i midlertidige løsninger ved løslatelse fra fengselsopphold.

Resultat: Av de 49 som prosjektet jobbet med under prosjektperioden hadde alle et tilbud om bolig når de ble løslatt. I noen få tilfeller var boligen ikke innflytningsklar ved soningsslutt men da var det ordnet med andre boløsninger i samarbeid med de domfelte. De domfelte hadde stor forståelse for dette. Det ble ikke benyttet midlertidige akutte løsninger fra NAV.

Delmål: Utvikle gode samarbeidsrutiner for direkte overgang fra fengsel til bolig som sikrer den enkelte god overføring/tilbakeføring til samfunnet. Samarbeidsavtalen med Kriminalomsorgen er grunnlaget for samarbeidet.

Resultat: Det ble utviklet gode samarbeidsrutiner som ble implementert i rusavdelingen ved virksomheten. Rusavdelingen har nå en kontaktperson som følger opp disse rutinene.

Tabellen "Personer som er ferdig sonet" er laget ut i fra **løslatelsesdato**.

11. ANBEFALING:

Koordinator har i løpet av prosjektperioden fra 01.01.2009 – 31.12.2010 gjort verdifulle erfaringer i arbeidet med domfelte, hvilket har gitt noen indikatorer på hva som er suksessfaktorer i arbeidet. På bakgrunn av dette vil koordinator her komme med anbefalinger for det videre arbeidet med domfelte uten bolig, eller som står i fare for å miste boligen.

I forhold til praktisk organisering og tilnærming i arbeid med domfelte anbefaler koordinator følgende:

- Det bør opprettes en stilling i Fredrikstad kommune som skal jobbe som fengselskoordinator for domfelte. Denne personen bør jobbe som fengselskoordinator for alle domfelte, ikke bare de bostedsløse. Det vil da være enklere for domfelte, Kriminalsomsorgen, pårørende og samarbeidspartnere å henvende seg til rett person i kommunen. Den ansatte koordinerer da dette arbeidet til rett instans og løser domfelte gjennom systemer og ulike tjenester.
- Møte den innsatte i god tid før løslatelse og ha fokus på god kartlegging og relasjonsbygging. Følge den domfelte tett opp i tiden like før løslatelse og etter løslatelse når de har etablert seg i bolig. I tillegg følge tett opp i tiden etterpå. Viktig at det her brukes god tid og ha fokus på de sårbare overgangene.
- Ansette persone(r) som ønsker å jobbe med domfelte. Det anbefales sosialfaglig bakgrunn (sosionom) da denne yrkesgruppen har god og bred utdanning som passer til denne brukergruppen. Personen må være kjent med NAV's arbeidsfelt og hvilke tilbud som finnes i Fredrikstad kommune.
- God tilgjengelighet. Viktig å være tilgjengelig når domfelte er ferdig med å sone, selv om det er på kveldstid/helg. Det kan da avtales trefftid.
- Noe ettermiddag- og kveldsarbeid må påregnes. Visning på leiligheter kan være på kvelden. De domfelte som er i arbeidspraksis treffes etter arbeidstid.
- Individualitet – tilpasse hjelpen etter hva domfelte selv ønsker og trenger.
- Fokus på nettverksarbeid.
- Se på soningstiden som en ressurstid!

12. AVSLUTNING:

Koordinator opplevde at det på begge sidene av fengselsmurene var en stor vilje og et genuint ønske om å legge til rette for de domfelte som løslates på en best mulig måte. En annen erfaring er at NAV og Kriminalomsorgen er to store organisasjoner på hver sin side av muren som kjenner lite til hverandre. De hadde ofte en oppfatning av den andres arbeidsoppgaver og hverdag som ikke stemte. Koordinator fikk ofte jobben med å informere på begge sider av murene. NAV er nå på plass i Kriminalomsorgen så dette er nok bedret etter at prosjektet ble avsluttet.

En annen erfaring var at ved å ha fokus på domfelte uten bolig var det mye som kunne gjøres for å bedre deres situasjon. Under soningen har de domfelte veldig mange muligheter i forhold til å få seg utdanning, arbeidspraksis m.m. Det er

rusmestringsenheter i fengslene for de som trenger en slik behandling mens de soner. De domfelte skal hjem i kommunen etter soningslutt og det å prioritere arbeidet med dem under soningen er en verdifull investering.

De domfelte som koordinator traff under prosjektperioden var veldig positive til at de kunne få hjelp fra kommunen under soningstiden og planlegge livet under soning og etter soningen. Det at koordinator hadde tro på at denne gangen skulle det lykkes var noe de satte veldig pris på og som motiverte dem ekstra.

Av de 49 domfelte som koordinator arbeidet med i prosjektperioden var det kjent at bare 2 personer var tilbake bak murene mens prosjektet pågikk. Dette selv om 39 av de domfelte var gjengangere. Det viser at det nytter å sette fokus på og prioritere denne gruppen.

13. KILDEHENVISNING

Barth, Børtveit og Prescott (2001). *Endringsfokusert rådgivning*.

Dyb m. fl. (2006), Dyb & Johannessen 2009.

Johannessen, Katja, forelesning Husbankens frokostseminar.

Nielsen, K. S. og Haslebo, G. (1997). *Konsultasjon i organisasjoner. Hvordan mennesker skaper ny mening*.

Steen, Anders, forelesning Husbankens frokostseminar.

Vedlegg 1.

Samarbeidsavtale mellom Kriminalomsorgen region øst og Fredrikstad kommune om bosetting ved løslatelse

1 Formålet med avtalen

Formålet med avtalen er å sikre egnede tiltak som et ledd i en bosettingsplan ved løslatelse¹ av innsatte².

- 1.1 Avtalen skal bidra til at kriminalomsorgen og kommunen sammen oppfyller målet i Stortingsmelding nr. 23 (2003 –2004) *Om boligpolitikken* og de forpliktelser som følger av gjeldende regelverk.
- 1.2 Avtalen skal styrke samarbeidet mellom enhetene i Kriminalomsorgen region øst og kommunen for å sikre en god bosetting av løslatte. Avtalen skal sikre gode samarbeidsrutiner og ansvarsforhold mellom kriminalomsorgen region øst og kommunen.
- 1.3 Mange i målgruppen vil i tillegg til bolig ha behov for oppfølgende tjenester for å mestre bosituasjonen. Man må se boligetablering, tjenesteyting, økonomisk råd og veiledning i sammenheng.
- 1.4 Når boligfremskaffelsen gjelder kommunalt disponerte boliger skal samarbeidsavtalen ses i forhold til gjeldende tildelingskriterier for kommunal bolig. Ved bruk av andre kommunale boligvirkemidler vil vedtatte regler og retningslinjer gjelde.
- 1.5 Avtalen skal sikre et samarbeid mellom Kriminalomsorgen region øst og kommunen om et helhetlig tilbud. Avtalen inkluderer også samarbeid knyttet til midlertidig behov for behandling eller rehabilitering hvor målet er bosetting i egnet bolig på sikt.

2 Bakgrunn

2.1 I Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004) *Om boligpolitikken* er et av målene at ingen skal måtte tilbringe tid i midlertidige løsninger ved løslatelse fra fengselsopphold, også jf. strategien *På vei til egen bolig*.

3 Målgruppe for samarbeidet

- 3.1 Avtalen gjelder personer som skal løslates fra enhetene i Kriminalomsorgen region øst, som har tilhørighet i kommunen ved innsettelsen, og har behov for bistand fra kommunen under fengselsoppholdet og/eller etter løslatelsen.
- 3.2 Avtalens hovedpunkt 9-12 gjelder innsatte som skal oppholde seg i fengsel i 6- seks måneder eller mer. Ved kortere fengselsopphold skal avtalens punkt 9-12 bestrebes fulgt uavhengig av oppholdets lengde.

¹ Med løslatelse menes i denne avtalen situasjonen der en person slipper ut av fengsel eller er ferdig med straffegjennomføring i regi av friomsorgen.

² Innsatte er brukt både om varetektsinnsatte, domfelte i fengsel, bøtesonere og friomsorg i avtalen.

4 Lovgrunnlag

- 4.1 Samarbeidsavtalen er basert på lov av 18.mai 2001 nr. 21 om gjennomføring av straff m.v og lov av 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester. Av rundskriv 1-34/2001 til sosialtjenestelovens kapittel 5 fremgår det at loven gjelder for domfelte og varetektsinnsatte på lik linje med andre. Rundskriv 1-11/2000, og G-8/2006, klargjør videre samarbeidsforventninger og ansvarsforhold mellom fengsler og kommuner.
- 4.2 I forhold til personer under 18 år vises det for øvrig til lov om barnevernstjenester.

5 Kommunens ansvar i henhold til lov om sosiale tjenester

- 5.1 Fremme økonomisk og sosial trygghet, bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til økt likeverd og likestilling og forebygge sosiale problemer (§1-1 a).
- 5.2 Bidra til at den enkelte får mulighet til å bo selvstendig og til å ha en aktiv og meningsfylt tilværelse i felleskap med andre (§1-1 b).
- 5.3 Sosialtjenesten skal medvirke til å skaffe boliger til personer som ikke selv kan ivareta sine interesser på boligmarkedet (§3-4), og er forpliktet til å finne midlertidig husvære for dem som ikke klarer det selv(§4-5).
- 5.4 Den som har behov for langvarige og koordinerte tjenester, jf. Pasientrettighetsloven og sosialtjenesteloven(§4-3) har rett til å få utarbeidet en individuell plan.

6 Kommunes ansvar i henhold til samarbeidsavtalen

- 6.1 Kommunen forplikter seg til å iverksette samarbeidsavtalen.
- 6.2 Kommunen forplikter seg til å oppnevne en sentral kontaktperson som har overordnet ansvar for kommunens arbeid med bosetting av målgruppen.
- 6.3 Kommunen forplikter seg til å delta i evaluering, samarbeidsutvalg og eventuelt arbeidsutvalg knyttet til avtalen.

7 Kriminalomsorgen region øst sitt ansvar i henhold til straffegjennomføringsloven

- 7.1 Straffen skal gjennomføres på en måte som tar hensyn til formålet med straffen, som motvirker nye straffbare handlinger, og være sikkerhetsmessig forsvarlig (§2).
- 7.2 Kriminalomsorgen skal gjennom samarbeid med andre offentlige etater legge til rette for at innsatte får de tjenester som de i henhold til lovgivningen har rett til (§4).
- 7.3 Dette skal bidra til en samordnet innsats for å dekke innsattes behov og fremme deres tilpasning til samfunnet (§4).
- 7.4 Kriminalomsorgen skal i god tid forberede og bidra til at forholdene legges til rette for løslatelsen (§41).

8 Kriminalomsorgen region øst sitt ansvar i henhold til samarbeidsavtalen

- 8.1 Kriminalomsorgen region øst forplikter seg til å iverksette samarbeidsavtalen i enhetene.

8.2 Kriminalomsorgen region øst forplikter seg til å oppnevne en sentral kontaktperson på regionnivå med overordnet ansvar for enhetenes arbeid med bosetting av målgruppen.

8.3 Kriminalomsorgen region øst forplikter seg til å delta i evaluering, samarbeidsutvalg og eventuelt arbeidsutvalg knyttet til avtalen.

9 Samarbeid om den enkelte innsatte

9.1 Ved innkomst skal kriminalomsorgen informere om muligheten for kontakt med kommunen. I samråd med innsatte skal enhetene etablere kontakt med den innsattes sosialtjeneste **så snart som mulig** med sikte på hjelp til etablering etter løslatelsen, eventuelt til å beholde eller avklare forhold i eksisterende bolig.

9.2 Kriminalomsorgen skal også ta kontakt med andre etater, organisasjoner eller privatpersoner som kan bistå den innsatte i å oppnå et godt og trygt boforhold. Dette kan gjelde arbeid, opplæring, fritidstilbud m.v.

9.3 Enhetene i Kriminalomsorgen region øst skal ha en kontaktperson for den innsatte som koordinerer fengselets arbeid i den enkelte sak. Denne avtaler samarbeidsmøte med saksbehandler i sosialtjenesten.

9.4 Sosialtjenesten skal koordinere kommunens arbeid i forhold til den enkelte innsatte. Innsatte skal ha en saksbehandler i den enkelte sak.

9.5 Kriminalomsorgen må innhente samtykke fra innsatte for at samarbeide med kommunen kan begynne.

9.6 Dersom innsatte har en individuell plan, eller ha rett til å få utarbeidet en individuell plan skal bosettingsarbeidet integreres i denne. Frem til løslatelsestidspunktet har kriminalomsorgen avsvaret for å tilrettelegge for arbeidet med individuell plan. Ved løslatelsestidspunktet overtar kommunen dette arbeidet.

9.7 Enhetene i kriminalomsorgen region øst forplikter seg til forutsigbarhet i forhold til løslatelse.

10 Første samarbeidsmøte

10.1 Kriminalomsorgen har ansvaret for å innkalle til første møte med sosialtjenesten i den kommunen innsatte tilhører dersom innsatte ønsker det, jr. pkt 9.

10.2 Den innsatte, dennes kontaktperson i kriminalomsorgens enhet og saksbehandler i kommunen skal delta i møtet.

10.3 På møtet skal blant annet følgende forhold avklares

- Den innsattes boligsituasjon og fremtidige behov.
- Den innsattes behov og muligheter for å mestre bosituasjonen, blant annet i forhold til behandling, sysselsetting, skole, økonomi, familie og fritid.
- Hva kriminalomsorgen har av muligheter/ begrensninger for innsatte under soning i den aktuelle enhet. Der fremtidsplan er laget gjennomgås denne.
- Om den innsatte ønsker og har rett til å få utarbeidet en Individuell plan. Eventuelt videreføre en Individuell plan.
- Hvilke instanser som må delta i det videre samarbeidet, eventuelt en ansvarsgruppe.

- Forventet løslatelsesdato.
- Oppgave og ansvarsfordeling mellom fengsel, kommune og øvrige instanser.
- Videre saksgang – informasjon til den innsatte.

Stikkordsreferat skrives.

11 Andre samarbeidsmøte

11.1 Andre samarbeidsmøte bør avholdes så kort tid etter det første møtet som hensiktsmessig for det videre arbeid. I tillegg til den innsatte og dennes kontaktbetjent samt saksbehandler fra kommunen deltar relevante instanser som ble utpekt på første samarbeidsmøte. Der det er behov for å etablere ansvarsgruppe forplikter både enhetene i kriminalomsorgen og kommunen seg å delta. Dersom det er kort tid til forventet løslatelse kan det være hensiktsmessig at ansvarsgruppen etableres og innkalles til det første møtet.

11.2 Følgende forhold bør behandles:

- Konkretisering av innsattes bistandsbehov.
- Igangsette arbeid med /videreføre Individuell plan.
- Forventet løslatelsesdato.

Stikkordsreferat skrives.

12 Videre oppfølging

12.1 Kommunen har ansvaret for å koordinere hjelpetilbudet utenfor fengselet, og være en koordinator ved eventuell utarbeidelse av individuell plan. Kontaktpersonen i kriminalomsorgen koordinerer planen med enhetens egne planer med den innsatte.

12.2 Kontaktpersonen i fengsel vil være kommunens samarbeidspartner i koordinering av fengselets arbeid med den innsatte, og dersom innsatte løslates med møteplikt overtar saksbehandler i Østfold friomsorgskontor.

13 Samarbeidsutvalg

Det etableres et samarbeidsutvalg mellom kommunen og Kriminalomsorgen region øst. Samarbeidsutvalget skal møtes 1-en gang i året og skal følge opp samarbeidsavtalen.

Samarbeidsutvalget har ansvar for å utnevne representanter samt å utarbeide mandat til arbeidsutvalget.

Fra kriminalomsorgen region øst møter : Enhetsledere i Østfold, rådgiver Kristin Tandberg
Fra kommunen møter: Spesialkonsulent Gry Haugland

Andre relevante aktører kan inviteres etter behov.

Kriminalomsorgen region øst har ansvar for å innkalle til dette møtet.

14 Arbeidsutvalg

Består av representanter fra kommunen samt representanter for enhetene i Kriminalomsorgen region øst.

Arbeidsutvalget treffes 2-to ganger i året.

Arbeidsutvalget skal følge mandat gitt av samarbeidsutvalget.
Kriminalomsorgen region øst har ansvar for å innkalle til dette møtet.

15 Evaluering av samarbeidsavtalen

Samarbeidsavtalen evalueres senest 18- atten måneder etter inngåelse av avtalen.
Kriminalomsorgen region øst har ansvar for å innkalle til dette møtet.

16 Iverksetting og revidering av avtalen

Denne avtalen trer i kraft fra 01.04.08.

I avtaleperioden kan avtalens innhold tas opp til ny vurdering etter en måneds varsel fra en av partene.

Denne avtalen er utferdiget i 2- to eksemplarer, hvorav partene beholder ett hver.

Havnås, den 25.03.08

Havnås, den 25.03.08

Anita Karlsen
Fagsjef for sosial og helseetaten

Ellinor Houm
Regiondirektør